

Asia C-394/23

Ennakkoratkaisupyyntö

Jättämispäivä:

28.6.2023

Ennakkoratkaisupyyntön esittänyt tuomioistuin:

Conseil d'État (Ranska)

Ennakkoratkaisupyyntön esittämistä koskevan päätöksen tekemispäivä:

21.6.2023

Kantaja:

Association Mousse

Vastaajat:

Commission nationale de l'informatique et des libertés (CNIL)

SNCF Connect

CONSEIL D'ÉTAT

joka ratkaisee asian

oikeudenkäyntimenettelyssä

[--]

Menettely

Association Mousse vaatii Conseil d'État'n (ylin hallintotuomioistuin) oikeudenkäyntimenettelyjen kirjaamoon 21.5.2021 saapuneeksi kirjatussa kanteessa ja 3.6.2022 saapuneiksi kirjatuisissa kahdessa vastauksessa, että Conseil d'État

1) kumoaa toimivallan ylittämisen perusteella 23.3.2021 tehdyn päätöksen, jolla Commission nationale de l'informatique et des libertés (tietojenkäsittelystä ja perusvapauksista vastaava kansallinen elin) on hylännyt sen verkkosivustosta OUI. sncf vastaavasta yhtiöstä tekemän kantelun

2) toimittaa ennen asian ratkaisemista Euroopan unionin tuomioistuimelle [kaksi ennakkoratkaisukysymystä] [– –]

[– –]

[Ennakkoratkaisukysymyksiä koskeva ehdotus]

3) velvoittaa verkkosivustosta vastaavan yhtiön SNCF Connectin poistamaan velvollisuuden täyttää kohta ”herra” tai ”rouva” oston suorittamiseksi, poistamaan tietokannoistaan tämän kohdan perusteella kerätyt tiedot, ja mikäli yhtiö haluaa kerätä ”sukupuolta” koskevia tietoja, lisäämään yhden tai useamman niin kutsuttua muunsukupuolisuutta koskevan lisävaihtoehdon, joka on ilmaisultaan sukupuolineutraali, kuten ”muu”.

[– –]

Se väittää seuraavaa:

– Velvollisuus täyttää joko kohta ”herra” tai ”rouva” matkalipun, alennuskortin tai kausilipun ostamiseksi SNCF Connectin verkkosivustolla ei ole luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta 27.4.2016 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (yleinen tietosuojasetus) 5 artiklan 1 kohdan a alakohdassa vahvistettujen lainmukaisuuden, kohtuullisuuden ja läpinäkyvyyden vaatimusten mukainen, koska asiakas ei ole antanut tähän suostumustaan, koska tällaiset maininnat eivät ole tarpeen sopimuksen täytäntöön panemiseksi tai lakisääteisen velvoitteen noudattamiseksi ja koska ne eivät myöskään ole tarpeen oikeutettujen etujen toteuttamiseksi. Sillä loukataan henkilön oikeutta matkustaa ilman puhuttelumuotonsa ilmoittamista ja oikeutta yksityisyyden suojaan, josta seuraa muun muassa vapaus määritellä vapaasti sukupuolen ilmaisunsa, ja se voi merkitä syrjintää.

– Verkkosivuston lakisääteisissä tiedoissa tai yleisissä sopimusehdoissa ei mainita kyseistä velvollisuutta. Myöskään rekisterinpitäjää tai tämän yhteystietoja taikka käsittelyn oikeusperustaa ei mainita. Yleisen tietosuojasetuksen 15 artiklan 1 kohdan a alakohdassa tarkoitettuja kohtuullisuuden ja läpinäkyvyyden periaatteita sekä sen 13 artiklassa taattua oikeutta saada tietoja on siten loukattu.

– Kyseinen velvollisuus ei vastaa yhtäkään verkossa tehdyssä sopimuksessa mainituista tavoitteista. Se, että ilmaisia ”herra” ja ”rouva” käytetään liikekirjeenvaihdossa, ei riitä tekemään näiden tietojen keräämisestä tarpeellista. Ulkomailla kaikki kuljetusyrietykset eivät edellytä sitä. Lisäksi OUI.sncf ei käytä puhuttelumuotoa kirjeenvaihdossaan asiakkaidensa kanssa. Velvollisuus on ristiriidassa yleisen tietosuojasetuksen 5 artiklan 1 kohdan c alakohdassa tarkoitettujen tietojen minimoinnin periaatteen kanssa.

– Joidenkin henkilöiden osalta nämä maininnat eivät vastaa todellisuutta, eikä niissä oteta huomioon sitä, että tieto voi muuttua. Kyseinen velvollisuus on näin ollen ristiriidassa yleisen tietosuoja-asetuksen 5 artiklan 1 kohdan d alakohdassa tarkoitettujen täsmällisyyttä ja päivittämistä koskevien periaatteiden kanssa, ja sen seurauksena nämä henkilöt ovat vaarassa tulla syrjityiksi. Lisäksi sellaisten maiden kansalaisten osalta, joiden väestörekisteriin voidaan merkitä muunsukupuolisuus, velvollisuudella loukataan Euroopan unionin oikeudessa taattuja vastavuoroisen tunnustamisen periaatetta, palvelujen tarjoamisen vapautta ja liikkumisvapautta.

Commission nationale de l'informatique et des libertés (tietojenkäsittelystä ja perusvapauksista vastaava kansallinen elin) vaatii 5.5.2022 ja 30.5.2023 saapuneiksi kirjatuihin kahdessa vastineessaan, että kanne hylätään tai että asiassa esitetään ennakkoratkaisukysymys Euroopan unionin tuomioistuimelle. Sen mukaan asiassa esitetyt perusteet eivät ole perusteltuja.

SNCF Connect vaatii 19.1. ja 31.5.2023 saapuneiksi kirjatuihin kahdessa vastineessaan, että kanne hylätään ja että Association Mousse veloitetaan maksamaan 10 000 euroa hallintolainkäytöstä annetun lain (code de justice administrative) L. 761-1 §:n nojalla. Sen mukaan asiassa esitetyt perusteet eivät ole perusteltuja.

Asiassa on otettu huomioon muut oikeudenkäyntiasiakirjat

sekä

- [–]
- ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehty yleissopimus
- Euroopan unionista tehty sopimus
- Euroopan unionin toiminnasta tehty sopimus
- Euroopan unionin perusoikeuskirja
- 27.4.2016 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2016/679
- [–]
- 6.1.1978 annettu laki nro 78-17
- [–]

[–]

Perustelut

- 1 Association Mousse -niminen yhdistys teki Commission nationale de l'informatique et des libertés'lle (CNIL) valituksen SNCF Voyageurs -nimisestä yhtiöstä, josta on sittemmin tullut OUI.sncf ja joka on nykyisin SNCF Connect, koska asiakkaiden puhuttelumuodon keräämistä ja rekisteröintiä koskevat olosuhteet näiden ostaessa junalippuja, kausilippuja ja alennuskortteja yhtiön verkkosivustolla tai sovelluksissa ovat ristiriidassa luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta 27.4.2016 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen 2016/679 (yleinen tietosuoja-asetus) tietyjen säännösten kanssa. CNIL ilmoitti yhdistykselle 23.3.2021 päivätyllä kirjeellä katsovansa, että yhtiön väitetty toiminta ei merkitse yleisen tietosuoja-asetuksen mainittujen säännösten noudattamatta jättämistä, ja näin ollen päättäneensä valituksen käsittelyn. Association Mousse vaatii tämän päätöksen kumoamista, ja lisäksi se vaatii, että SNCF Connect velvoitetaan toimimaan tietyllä tavalla ja että sille määrätään hallinnollinen seuraamusmaksu.
- 2 Tietojenkäsittelystä, tiedostoista ja perusvapauksista 6.1.1978 annetun lain (loi relative à l'informatique, aux fichiers et aux libertés) 8 §:ssä säädetään seuraavaa: *"I- Commission nationale de l'informatique et des libertés (tietojenkäsittelystä ja perusvapauksista vastaava kansallinen elin) on itsenäinen hallinnollinen elin. Se on 27.4.2016 annetussa asetuksessa (EU) 2016/679 tarkoitettu ja sen soveltamisalaan kuuluva kansallinen valvontaviranomainen. Sillä on seuraavat tehtävät: – – 2° Se huolehtii siitä, että henkilötietojen käsittely toteutetaan tämän lain säännösten ja muiden laissa, asetuksissa, Euroopan unionin oikeudessa ja Ranskan kansainvälisissä sitoumuksissa annettujen henkilötietojen suoja koskevien säännösten mukaisesti. Tässä yhteydessä/ – – d) sen on käsiteltävä rekisteröidyn tai elimen, järjestön tai yhdistyksen tekemiä valituksia, vetoamuksia ja kanteluja ja tutkittava siinä määrin kuin on tarpeellista valituksen kohdetta ja ilmoitettava valituksen tekijälle tutkinnan etenemisestä sekä tutkinnan tuloksista kohtuullisen ajan kuluessa, erityisesti jos asia edellyttää lisätutkimuksia tai koordinoitua toisen valvontaviranomaisen kanssa – –."*
- 3 Edellä 2 kohdassa mainituista säännöksistä ilmenee, että Commission nationale de l'informatique et des libertés'n (CNIL) on toimivaltaansa kuuluvan kantelun tai valituksen johdosta tutkittava kantelun tai valituksen perusteena olevat teot ja päätettävä, mihin toimenpiteisiin sen seurauksena on ryhdyttävä. Sillä on tässä tarkoituksessa laaja harkintavaltaa, ja se voi ottaa huomioon väitettyjen laiminlyöntien vakavuuden sovellettavan lainsäädännön tai säännösten perusteella, teoista esitetyn näytön painavuuden, tekoajankohdan, asiayhteyden sekä yleisesti kaikki vastuullaan olevat yleiset edut. Kantelun tekijä voi saattaa tuomioistuimen käsiteltäväksi toimivallan ylittämisen perusteella sen, ettei CNIL ole ryhtynyt toimenpiteisiin kantelun johdosta. Tuomioistuimen on kumottava päätös tarvittaessa ulkoisen lainvastaisuuden perusteella ja päätöksen perustelujen osalta tosiseikkoja tai oikeudellisia seikkoja koskevan virheen, ilmeisen arviointivirheen tai harkintavallan väärinkäytön tapauksessa. Jos kantelun tekijä vetoaa siihen, että rekisterinpitäjä on jättänyt huomiotta rekisteröidylle laissa tämän henkilötietojen osalta taatut oikeudet, erityisesti tietojenkäsittelystä,

tiedostoista ja perusvapauksista 6.1.1978 annetun lain 49, 50, 51, 53 ja 56 §:ssä mainitut oikeudet, jotka koskevat tietoihin pääsyä, tietojen oikaisemista, poistamista, rajoittamista ja käsittelyn vastustamista, CNIL:n harkintavalta päättää toimenpiteisiin ryhtymisestä voidaan kuitenkin saattaa kyseisen yksittäisen oikeuden luonne huomioon ottaen toimivallan ylittämistä käsittelevän tuomioistuimen täyteen tuomioistuinvalvontaan.

- 4 Asiakirja-aineistosta ilmenee, että Association Mousse vaatii toimivallan ylittämisen perusteella kumottavaksi 23.3.2021 tehdyn päätöksen, jolla CNIL:n johtaja päätti lopettaa sen OUI.sncf:n, josta on tullut SNCF Connect, asiakkaidensa puhuttelumuodon keräämisen ja käsittelyn olosuhteista tekemän kantelun käsittelyn.
- 5 Yleisen tietosuojasetuksen 5 artiklassa säädetään seuraavaa: ”1. *Henkilötietojen suhteen on noudatettava seuraavia vaatimuksia: a) niitä on käsiteltävä lainmukaisesti, asianmukaisesti ja rekisteröidyn kannalta läpinäkyvästi – c) niiden on oltava asianmukaisia ja olennaisia ja rajoitettuja siihen, mikä on tarpeellista suhteessa niihin tarkoituksiin, joita varten niitä käsitellään; d) niiden on oltava täsmällisiä ja tarvittaessa päivitettyjä; on toteutettava kaikki mahdolliset kohtuulliset toimenpiteet sen varmistamiseksi, että käsittelyn tarkoituksiin nähden virheelliset henkilötiedot poistetaan tai oikaistaan viipymättä*”. Sen 6 artiklassa säädetään seuraavaa: ”1. *Käsittely on lainmukaista ainoastaan jos ja vain siltä osin kuin vähintään yksi seuraavista edellytyksistä täyttyy: a) rekisteröity on antanut suostumuksensa henkilötietojensa käsittelyyn yhtä tai useampaa erityistä tarkoitusta varten; b) käsittely on tarpeen sellaisen sopimuksen täytäntöön panemiseksi, jossa rekisteröity on osapuolena, tai sopimuksen tekemistä edeltävien toimenpiteiden toteuttamiseksi rekisteröidyn pyynnöstä; c) käsittely on tarpeen rekisterinpitäjän lakisääteisen velvoitteen noudattamiseksi; d) käsittely on tarpeen rekisteröidyn tai toisen luonnollisen henkilön elintärkeiden etujen suojaamiseksi; e) käsittely on tarpeen yleistä etua koskevan tehtävän suorittamiseksi tai rekisterinpitäjälle kuuluvan julkisen vallan käyttämiseksi; f) käsittely on tarpeen rekisterinpitäjän tai kolmannen osapuolen oikeutettujen etujen toteuttamiseksi, paitsi milloin henkilötietojen suoja edellyttävät rekisteröidyn edut tai perusoikeudet ja -vapaudet syrjäyttävät tällaiset edut, erityisesti jos rekisteröity on lapsi./ Ensimmäisen alakohdan f alakohtaa ei sovelleta tietojenkäsittelyyn, jota viranomaiset suorittavat tehtäviensä yhteydessä.*” Yleisen tietosuojasetuksen 13 artiklassa asetetaan rekisterinpitäjälle velvollisuus antaa tietoja kaikille niille, joiden henkilötietoja kerätään. Lisäksi asetuksen 21 artiklan mukaan rekisteröidyllä on oikeus henkilökohtaiseen erityiseen tilanteeseensa liittyvällä perusteella milloin tahansa vastustaa käsittelyä, joka perustuu 6 artiklan 1 kohdan f alakohtaan.
- 6 Association Mousse väittää CNIL:lle osoittamassaan valituksessa, että ostaakseen junalipun, kausilipun tai alennuskortin OUI.sncf:n, sittemmin SNCF Connectin, verkkosivustolta tai sovelluksesta asiakkaiden on pakko ilmoittaa puhuttelumuotonsa ja että heidän on valittava kahdesta vaihtoehdosta, joko ”herra” tai ”rouva”. Yhdistyksen mukaan tällainen tietojen kerääminen ei ole

yleisen tietosuoja-asetuksen 5 artiklan 1 kohdan a alakohdassa tarkoitetulla tavalla lainmukaista, koska se ei perustu yhteenkään 6 artiklan 1 kohdassa säädettyyn perustaan, siinä jätetään huomiotta 5 artiklan 1 kohdan c ja d alakohdassa säädetty tietojen keräämisen minimointia ja täsmällisyyttä koskevat periaatteet eikä SNCF noudata 5 artiklan 1 kohdan a alakohdassa ja 13 artiklassa asetettuja läpinäkyvyyttä ja tietojen toimittamista koskevia vaatimuksia. Se väittää, että yrityksen ei pitäisi kerätä tällaisia tietoja tai että sen pitäisi ainakin tarjota yksi tai useampi lisävaihtoehto, joka on ilmaisultaan sukupuolineutraali, kuten ”muu”.

- 7 Päätöksessään lopettaa sille tehdyn valituksen käsittelyn CNIL toteaa, että yhtiön tarjoamien kuljetuspalvelujen yhteydessä käsittelyn oikeusperustana on sen asiakkaansa kanssa tekemä sopimus. Siten yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdassa säädettyjen eri oikeusperustojen osalta se katsoo ainoastaan, että riidanalaisesta käsittelystä säädetään b alakohdassa, jonka mukaan käsittely on lainmukaista, jos se on *”tarpeen sellaisen sopimuksen täytäntöön panemiseksi, jossa rekisteröity on osapuolena, tai sopimuksen tekemistä edeltävien toimenpiteiden toteuttamiseksi rekisteröidyn pyynnöstä”*. Lisäksi se katsoo, että asiakkaiden puhuttelumuodon keräämisen voidaan katsoa olevan 5 artiklan c alakohdassa tarkoitetulla tavalla tarpeellista suhteessa käsittelyn tarkoituksiin ja täyttävän siten tietojen minimointia koskevan vaatimuksen, koska asiakkaiden puhuttelemisen käyttämällä heidän puhuttelumuotoaan vastaa siviiliviestinnän ja kaupallisen ja hallinnollisen viestinnän käytäntöjä. Se vetoaa puolustuksessaan siihen, että puhuttelumuodon käsittelyn voitaisiin lisäksi katsoa olevan tarpeen SNCF Connectin oikeutettujen etujen toteuttamiseksi 6 artiklan 1 kohdan f alakohdassa tarkoitetulla tavalla ja että siinä tapauksessa rekisteröidyt voisivat henkilökohtaisen erityisen tilanteensa perusteella vedota 21 artiklassa heille taattuun oikeuteen vastustaa käsittelyä.
- 8 Kysymykseen siitä, voidaanko arvioitaessa, onko tietojen kerääminen yleisen tietosuoja-asetuksen 5 artiklan 1 kohdan c alakohdan säännöksissä tarkoitetulla tavalla asianmukaista ja olennaista ja rajoitettu siihen, mikä on tarpeellista, ja onko niiden käsittely yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan b ja f alakohdassa tarkoitetulla tavalla tarpeen, ottaa huomioon siviiliviestinnässä ja kaupallisessa ja hallinnollisessa viestinnässä yleisesti hyväksytyjä käytäntöjä siten, että mainintoihin ”herra” tai ”rouva” rajoittuvia asiakkaiden puhuttelumuotoja koskevien tietojen keräämistä voitaisiin pitää lainmukaisena tietojen minimoinnin periaatteen sitä estämättä, liittyy Euroopan unionin oikeuden tulkintaa koskeva vaikeus, ja sillä on ratkaiseva merkitys Conseil d’État’n käsiteltävänä olevan asian ratkaisemiseksi. Sama koskee kysymystä siitä, onko arvioitaessa asiakkaiden puhuttelumuotoa koskevien tietojen pakollisen keräämisen ja käsittelyn tarpeellisuutta tilanteessa, jossa tietyt asiakkaat katsovat, ettei kumpikaan puhuttelumuoto koske heitä ja ettei tämän tiedon kerääminen ole heidän osaltaan olennaista, otettava huomioon, että annettuaan tämän tiedon rekisterinpitäjälle tarjotun palvelun saadakseen nämä henkilöt voisivat käyttää oikeuttaan vastustaa tiedon käyttämistä ja säilyttämistä vetoamalla yleisen tietosuoja-asetuksen 21 artiklan mukaisesti henkilökohtaiseen erityiseen tilanteeseensa. Asia on saatettava Euroopan unionin tuomioistuimen käsiteltäväksi

Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 267 artiklan mukaisesti, ja kantajana olevan yhdistyksen nostaman kanteen käsittelyä on lykättävä siihen saakka, kunnes unionin tuomioistuin on ratkaissut asian.

ASIASSA ON PÄÄTETTY SEURAAVAA:

[– –] Association Moussen kanteen käsittelyä lykätään siihen saakka, kunnes Euroopan unionin tuomioistuin on ottanut kantaa seuraaviin kysymyksiin:

1. Voidaanko arvioitaessa, onko tietojen kerääminen yleisen tietosuoja-asetuksen 5 artiklan 1 kohdan c alakohdan säännöksissä tarkoitetulla tavalla asianmukaista ja olennaista ja rajoitettu siihen, mikä on tarpeellista, ja onko niiden käsittely yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan b ja f alakohdassa tarkoitetulla tavalla tarpeen, ottaa huomioon siviiliviestinnässä ja kaupallisessa ja hallinnollisessa viestinnässä yleisesti hyväksytyjä käytäntöjä siten, että mainintoihin ”herra” tai ”rouva” rajoittuvia asiakkaiden puhuttelumuotoja koskevien tietojen keräämistä voitaisiin pitää tarpeellisena tietojen minimoinnin periaatteen sitä estämättä?
2. Onko arvioitaessa asiakkaiden puhuttelumuotoa koskevien tietojen pakollisen keräämisen ja käsittelyn tarpeellisuutta tilanteessa, jossa tietyt asiakkaat katsovat, ettei kumpikaan puhuttelumuoto koske heitä ja ettei tämän tiedon kerääminen ole heidän osaltaan olennaista, otettava huomioon, että annettuaan tämän tiedon rekisterinpitäjälle tarjotun palvelun saadakseen nämä henkilöt voisivat käyttää oikeuttaan vastustaa tiedon käyttämistä ja säilyttämistä vetoamalla yleisen tietosuoja-asetuksen 21 artiklan mukaisesti henkilökohtaiseen erityiseen tilanteeseensa?

[– –]